

ΔΙΕΘΝΕΣ ΜΠΕΣΤ ΣΕΛΕΡ

PATRIK SVENSSON

Το βιβλίο των χελιών

ΕΝΑΣ ΠΑΤΕΡΑΣ, ΕΝΑΣ ΓΙΟΣ
ΚΑΙ ΤΟ ΠΙΟ ΑΙΝΙΓΜΑΤΙΚΟ ΨΑΡΙ
ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΝΑΤΣΗ

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Το χέλι	11
Στο ποτάμι	19
Ο Αριστοτέλης και το χέλι που γεννήθηκε από τη λάσπη	28
Κοιτώντας ένα χέλι στα μάτια	46
Ο Ζίγκμουντ Φρόντ και τα χέλια στην Τεργέστη	53
Λαθροψαράδες	72
Ο Δανός που ανακάλυψε την ερωτική φωλιά του χελιού	77
Κολύμπι αντίθετα στο ρεύμα	100
Άνθρωποι που ψαρεύουν χέλια	107
Ξεγελώντας το χέλι	124
Το σιχαμερό χέλι	130
Σκοτώνοντας ζώα	156
Η ζωή κάτω από την επιφάνεια	167
Το στήσιμο της χελοπαγίδας	204
Ο νόστος	215
Ο μωρός άνθρωπος	243
Χάνουμε το χέλι	256
Στη Θάλασσα των Σαργασών	289
Ευχαριστίες	307
Πηγές	309

Όλες οι σημειώσεις ανήκουν στη μεταφράστρια.

Το χέλι

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΧΕΛΙΟΥ: Το χέλι γεννιέται στο βορειοδυτικό τμήμα του Ατλαντικού Ωκεανού που ονομάζεται Θάλασσα των Σαργασών, ένα μέρος κατάλληλο από όλες τις απόψεις για αυτόν τον σκοπό. Και τούτο γιατί η Θάλασσα των Σαργασών προσδιορίζει με μεγαλύτερη σαφήνεια από κάθε άλλη υδάτινη επιφάνεια την έννοια της θάλασσας: Δύσκολο να πεις πού αρχίζει και πού τελειώνει, γιατί δεν εγκλωβίζεται στα συνήθη μέτρα και σταθμά αυτού του κόσμου. Εκτείνεται στα ανατολικά των βορειοαμερικανικών ακτών, κάπου στα βορειοανατολικά της Κούβας και των νησιών Μπαχάμες, όμως ταυτόχρονα βρίσκεται σε αέναη κίνηση. Με τη Θάλασσα των Σαργασών συμβαίνει ό,τι και στα όνειρα: Σπάνια μπορείς να πεις με σιγουριά πότε μπαίνεις ή βγαίνεις. Απλώς ξέρεις ότι βρέθηκες εκεί.

Αυτή η κινητικότητα σχετίζεται με το ότι η Θάλασσα των Σαργασών δεν οριοθετείται από ακτογραμμές, αλλά προσδιορίζεται μόνο από τα τέσσερα δυνατά ρεύματα: Το ζωογόνο Ρεύμα του Κόλπου στα δυτικά, το σύμπλεγμα υδάτινων μαζών που φέρει το όνομα Βορειοατλαντικό Ρεύμα στα βόρεια, το Ρεύμα των Καναριών στα ανατολικά και

το Ισημερινό Ρεύμα του Βόρειου Ατλαντικού στα νότια. Στη Θάλασσα των Σαργασσών πέντε εκατομμύρια κυβικά χιλιόμετρα αργοσαλεύουν μέσα στον κλειστό κύκλο των ρευμάτων σαν ζεστός στρόβιλος. Ό,τι εισέρχεται εκεί δεν εξέρχεται πάντα το ίδιο εύκολα.

Το νερό είναι βαθύ μπλε και διάφανο, ο βυθός φτάνει σε σημεία τα επτά χιλιάδες μέτρα και στην επιφάνειά του επιπλέουν τεράστια χαλιά από κολλώδη καφετιά φύκια. Τα λένε *Sargassum* ή φύκια σάργασσο και από αυτά έχει πάρει το όνομά της η θάλασσα. Η επιφάνεια του νερού καλύπτεται από πολλές χιλιάδες μέτρα πυκνοπλεγμένα φύκια, τα οποία προσφέρουν τροφή και καταφύγιο σε ένα σωρό πλάσματα: Ασπόνδυλους οργανισμούς, ψάρια και μέδουσες, χελώνες, γαρίδες και καβούρια. Τα σκοτάδια βρίθουν από ζωή, όπως το δάσος τη νύχτα.

Εδώ γεννιέται λοιπόν το ευρωπαϊκό χέλι Ανγκουίλα Ανγκουίλα. Εδώ πολλαπλασιάζονται την άνοιξη τα αναπαραγωγικά ώριμα χέλια, εδώ γεννούν και γονιμοποιούν τα αυγά τους. Εδώ εμφανίζεται, προστατευμένο από το πυκνό σκοτάδι, ένα μικρό πλάσμα που μοιάζει με προνύμφη. Έχει ένα άσχημο, μικρό κεφάλι με υποτυπώδη μάτια. Το λένε προνύμφη-λεπτοκέφαλο: Το σώμα του μοιάζει με φύλλο ιτιάς, είναι επίπεδο, σχεδόν διάφανο και έχει μάκρος μόνο ελάχιστα χιλιοστά. Αυτό είναι το πρώτο στάδιο του χελιού.

Το διάφανο φύλλο ιτιάς αρχίζει αμέσως το ταξίδι του. Μαζί με το Ρεύμα του Κόλπου διασχίζει εκατοντάδες μί-

λια στον Ατλαντικό και κατευθύνεται στις ευρωπαϊκές ακτές. Αυτό το ταξίδι μπορεί να διαρκέσει μέχρι τρία χρόνια και στη διάρκεια του η προνύμφη μεγαλώνει αργά κι ευλαβικά, χιλιοστό το χιλιοστό, σαν φουσκάλα που γεμίζει υγρό σταδιακά. Όταν επιτέλους φτάσει στις ευρωπαϊκές ακτές, υφίσταται την πρώτη του μεταμόρφωση και μετατρέπεται σε υαλόχελο. Αυτό είναι το δεύτερο στάδιο του χελιού.

Τα υαλόχελα μοιάζουν με την προηγούμενη μορφή τους – δηλαδή τα σχεδόν διαυγή πλάσματα που μοιάζουν με φύλλα ιτιάς. Έχουν μήκος έξι ή επτά εκατοστά και είναι λεπτά κι ευέλικτα. Είναι πολύ διάφανα – λες και το χρώμα ή η αμαρτία δεν έχουν ακόμη προλάβει να εισχωρήσουν στα σώματά τους. Η θαλασσοβιολόγος και συγγραφέας Ρέιτσελ Κάρσον έγραψε ότι μοιάζουν με «λεπτά γυάλινα φύκια, με μήκος μικρότερο από ένα δάχτυλο». Είναι εύθραυστα και φαίνονται απροστάτευτα. Κάποιοι τα θεωρούν εξαιρετική λιχουδιά, οι Βάσκοι για παράδειγμα.

Όταν τα υαλόχελα φτάνουν στις ευρωπαϊκές ακτές, τα περισσότερα διαχέονται στα ρυάκια, τις λίμνες και τα ποτάμια και προσαρμόζονται σχεδόν αυτόματα στη ζωή του γλυκού νερού. Σε αυτό λοιπόν το σημείο το χέλι υποβάλλεται σε μια ακόμα μεταμόρφωση: Αλλάζει και γίνεται κιτρινόχελο. Το σώμα του μεγαλώνει, παίρνει το σχήμα του φιδιού και γίνεται μυώδες. Τα μάτια είναι μικρά, με χαρακτηριστική μαύρη κόρη. Τα σαγόνια μεγαλώνουν και δυναμώνουν. Τα βράγχια του είναι μικρά και σχεδόν κρυμ-

μένα. Τα στενά και μαλακά του πτερύγια απλώνονται σε όλη την πάνω και την κάτω πλευρά. Το δέρμα είναι γυαλιστερό, σε καφετί, κίτρινες και γκριζωπές αποχρώσεις, και καλύπτεται από λέπια τόσο μικρά και μαλακά που είναι αόρατα κι ανεπαίσθητα – σαν φανταστική πανοπλία. Το υαλόχελο ήταν ευπαθές και εύθραυστο, το κιτρινόχελο όμως είναι δυνατό και ανθεκτικό. Αυτό είναι το τρίτο στάδιο του χελιού.

Το κιτρινόχελο ανεβαίνει ρυάκια, ποταμούς και χειμάρρους και ελίσσεται εξίσου εύκολα στα ρηχά και πλέον δύσβατα νερά όπως και στα πιο δυνατά ρεύματα. Μπορεί να κολυμπήσει σε θολές λίμνες και ήρεμα ποτάμια, σε άγριους χειμάρρους αλλά και σε ζεστά μικρά φράγματα. Αν χρειαστεί, μπορεί να συρθεί σε βάλτους και χαντάκια. Δεν επιτρέπει στον εαυτό του να περιορίζεται από εξωτερικές παρεμβολές. Όταν όλες οι εναλλακτικές έχουν εξαντληθεί, μπορεί να περιπλανηθεί ακόμα και στην ξηρά: Να συρθεί μέσα στην υγρή βλάστηση και στο γρασίδι και να περιπλανηθεί ώρες μέχρι να φτάσει σε καινούργια ύδατα. Έτσι, λοιπόν, το χέλι είναι ένα ψάρι που υπερβαίνει τα όρια του ψαριού. Ίσως να μην ξέρει καν ότι είναι ψάρι.

Μπορεί να διασχίσει εκατοντάδες χιλιόμετρα, ακούραστα κι αγόγγυστα, παλεύοντας με ό,τι παρουσιαστεί στον δρόμο του, μέχρι να αποφασίσει ξαφνικά να εγκατασταθεί κάπου. Δεν έχει υψηλές απαιτήσεις από το σπίτι του, η κατοικία του είναι απλώς ένα περιβάλλον στο οποίο θα προσαρμοστεί, θα σκληραγωγηθεί και θα το γνωρίσει κα-

λύτερα: Ένα ποτάμι ή μια λίμνη με λασπώδη βυθό, που καλό θα ήταν να έχει λίγες πέτρες και κοιλότητες για να κρύβεται και αρκετό φαΐ. Όταν βρει το σπίτι του, κάθετα εκεί, χρόνια ολόκληρα, και κινείται περιμετρικά σε απόσταση εκατό μέτρων. Εάν ανώτερες εξωτερικές δυνάμεις το εξαναγκάσουν να μετακινηθεί, επιστρέφει το συντομότερο στο μέρος που έχει διαλέξει για σπίτι του. Χέλια που κατά καιρούς χρησιμοποιήθηκαν σε πειράματα εξοπλίστηκαν με ραδιοπομπούς και αφέθηκαν ελεύθερα αρκετά χιλιόμετρα μακριά από τα μέρη στα οποία αιχμαλωτίστηκαν. Μέσα σε μια βδομάδα επέστρεψαν ακριβώς στα σημεία που τα αλιεύσαν. Κανείς δεν γνωρίζει πώς βρήκαν τον δρόμο τους.

Το κτρινόχελο είναι μοναχικό ον. Συνήθως ζει μόνο του και οι δραστηριότητές του εξαρτώνται από τις εποχές του έτους. Όταν κάνει κρύο, μπορεί για πολύ καιρό να κάθετα εντελώς ακίνητο στον βυθό ή κάπου κάπου σχηματίζει με άλλα χέλια ένα μπερδεμένο κουβάρι.

Προτιμά να κυνηγάει τη νύχτα. Όταν πέφτει το σούρουπο, αναδύεται από τον βυθό προς αναζήτηση τροφής και τρώει ό,τι βρει μπροστά του: Σκουλήκια, προνύμφες, βατράχια, σαλιγκάρια, έντομα, караβίδες, ψάρια, ενίοτε ποντικάκια και νεοσσούς πουλιών. Είναι επίσης νεκροφάγο.

Έτσι λοιπόν το χέλι ζει το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του με την καφεκίτρινη περιβολή του, σε μια κατάσταση μεταξύ ενεργητικότητας και παθητικότητας, και δείχνει

να μην έχει κάποιο ιδιαίτερο στόχο, εκτός από την καθημερινή αναζήτηση τροφής και στέγης. Δες και η ζωή είναι πρωτίστως η αναμονή, λες και το νόημα βρίσκεται στο μεσοδιάστημα ή σε ένα αφηρημένο μέλλον που μόνο η υπομονή μπορεί να επισπεύσει.

Αυτή η ζωή είναι μεγάλη. Ένα χέλι που θα έχει την ευτυχία να μη βιώσει ασθένειες και ατυχήματα μπορεί να ζήσει πενήντα χρόνια στο ίδιο ακριβώς μέρος. Υπάρχουν σουηδικά χέλια που σε συνθήκες αιχμαλωσίας έζησαν πάνω από ογδόντα χρόνια. Υπάρχουν μύθοι και θρύλοι για χέλια που ξεπέρασαν κατά πολύ τα εκατό. Όσο δεν εκπληρώνει τον σκοπό της ύπαρξής του, δηλαδή την αναπαραγωγή, μπορεί θεωρητικά να ζήσει άπειρα χρόνια. Δες και θα μπορούσε να περιμένει για πάντα.

Κάποια στιγμή όμως, συνήθως μετά τα δεκαπέντε και μέχρι τα τριάντα του χρόνια, το χέλι που ζει αυτή την άγρια ζωή αποφασίζει να αναπαραχθεί. Από πού πηγάζει αυτή η απόφαση δεν έχουμε ιδέα – όταν όμως ληφθεί, η παθητική ύπαρξη του χελιού τερματίζεται βίαια και η ζωή του παίρνει εντελώς διαφορετική τροπή. Αρχίζει να κατευθύνεται προς τη θάλασσα και παράλληλα υφίσταται την τελευταία του μεταμόρφωση. Η μουντή, κάπως θολή καφεκίτρινη αμφιέσή του εξαφανίζεται, οι αποχρώσεις του δέρματός του τονίζονται και αστράφτουν, η ράχη του μαυρίζει, τα πλευρά του ασημίζουν και το περίγραμμά του διαγράφεται με σαφείς γραμμές – λες και όλη του η ύπαρξη αντανακλά ξαφνικά τη συνειδητοποίηση ενός σκοπού. Το κιτρινόχело

μεταμορφώνεται σε ασημόχελο. Αυτό είναι το τέταρτο στάδιο του χελιού.

Όταν φτάνει το φθινόπωρο με τα προστατευτικά σκοτάδια του, το ασημόχελο παίρνει τον δρόμο για τον Ατλαντικό Ωκεανό και αποκεί για τη Θάλασσα των Σαργασών. Τότε, κι αυτό φαίνεται να συμβαίνει εντελώς συνειδητά, το σώμα του προσαρμόζεται απόλυτα στις προϋποθέσεις του ταξιδιού: Τα αναπαραγωγικά του όργανα ωριμάζουν, τα πτερύγια μακραίνουν και δυναμώνουν ώστε να κολυμπάει ταχύτερα, τα μάτια μεγαλώνουν και παίρνουν μπλε χρώμα για να μπορεί να βλέπει καλύτερα μέσα στα σκοτεινά βάθη της θάλασσας, το πεπτικό σύστημα σταματάει εντελώς να λειτουργεί, το στομάχι διαλύεται. Όλη η απαιτούμενη ενέργεια προέρχεται από τα αποθέματα λίπους του. Το σώμα γεμίζει γόνο ή σπέρμα. Το χέλι δεν επιτρέπει στο σώμα του το παραμικρό που θα μπορούσε να αποσπάσει την προσοχή του από τον στόχο.

Κολυμπάει πέντε μίλια τη μέρα, συχνά σε βάθος χιλίων μέτρων κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας. Για αυτό το ταξίδι ο άνθρωπος γνωρίζει ελάχιστα. Ίσως διαρκεί έξι μήνες, ίσως το χέλι κάπου σταματάει για να ξεχειμωνιάσει. Έχει αποδειχτεί ότι ένα ασημόχελο σε συνθήκες αιχμαλωσίας μπορεί να ζήσει μέχρι τέσσερα χρόνια χωρίς τροφή.

Είναι ένα μακρύ κι ασκητικό ταξίδι. Κυριαρχείται από την υπαρξιακή συνειδητοποίηση ενός στόχου, που δεν μπορεί να εξηγηθεί λογικά. Όταν όμως το ασημόχελο φτάνει στη Θάλασσα των Σαργασών, έχει βρει πάλι το σπίτι

του. Τα αυγά του γονιμοποιούνται κάτω από τα στροβιλιζόμενα χαλιά των φυκιών. Τότε το χέλι έχει εκπληρώσει τον προορισμό του και η ιστορία του ολοκληρώνεται. Και πεθαίνει.

Στο ποτάμι

Ο ΠΑΤΕΡΑΣ ΗΤΑΝ ΠΟΥ ΜΕ ΕΜΑΘΕ ΝΑ ΨΑΡΕΥΩ ΧΕΛΙΑ: Στο ποτάμι που κυλούσε κατά μήκος των αγρών, εκεί που κάποτε ήταν το πατρικό του σπίτι. Οδηγήσαμε μέσα στο αυγουσιάτικο ημίφως, στρίψαμε αριστερά στη διασταύρωση του επαρχιακού δρόμου και βγήκαμε σε ένα δρομάκι που ουσιαστικά δεν ήταν κάτι παραπάνω από δυο αυλακιές από ρόδες τρακτέρ στο χώμα. Κατηφορίσαμε μια απόκρημνη πλαγιά και συνεχίσαμε να κινούμαστε κατά μήκος του ποταμού. Στα αριστερά μας τα χωράφια με το στάρι – το αυτοκίνητο σάρωνε τα ώριμα στάχυα αφήνοντας στο πέρασμά του έναν συριστικό ήχο. Στα δεξιά μας η ψηλή μουρμουριστή χλόη. Κι εκεί, πίσω από τα χορτάρια, το νερό: Ένα ποτάμι με ήρεμα τρεχούμενα νερά και πλάτος περίπου έξι μέτρα ελισσόταν μέσα στη βλάστηση λάμποντας σαν ασήμενια αλυσίδα στο τελευταίο φως του ήλιου.

Συνεχίσαμε προσεκτικά την οδήγηση κατά μήκος του χειμάρρου όπου το νερό χοροπηδούσε με μανία γύρω από τους βράχους και περνούσαμε μπροστά από την καμπουριασμένη γέρικη ιτιά. Ήμουν επτά ετών και είχα ξανακάνει πολλές φορές αυτή τη διαδρομή. Τα χνάρια από τις ρόδες χάθηκαν, μπροστά μας εμφανίστηκε ένα τείχος αδιαπέρα-

στης βλάστησης και ο πατέρας έκλεισε τη μηχανή. Σκοτεινιζε. Μια σιωπή απλωνόταν και το μόνο που ακουγόταν ήταν το κελάρυσμα του νερού. Φορούσαμε και οι δυο πλαστικές γαλότσες και λιγδιασμένα αδιάβροχα παντελόνια, το δικό μου ήταν κίτρινο και του πατέρα πορτοκαλί. Βγάλαμε από το πορτομπαγκάζ δυο μαύρους κουβάδες με τα σύνεργα του ψαρέματος, έναν φακό και ένα δοχείο με σκουλήκια και ξεκινήσαμε το περπάτημα.

Τα χορτάρια κατά μήκος του ποταμού ήταν νοτισμένα και ατίθασα και έφταναν πάνω από το κεφάλι μου. Ο πατέρας προχωρούσε πρώτος ανοίγοντας δρόμο και, μόλις περνούσα κι εγώ, τα χορτάρια έκλειναν πίσω μου σαν πύλη. Νυχτερίδες πετούσαν πάνω από το ποτάμι – αθόρυβες, σαν μαύρα σημεία στον ουρανό.

Μετά από περίπου σαράντα μέτρα ο πατέρας κοντοστάθηκε και κοίταξε τριγύρω. «Καλά είμαστε εδώ» είπε.

Μια απόκρημνη χωμάτινη πλαγιά οδηγούσε στο ποτάμι. Αν ήσουν απρόσεκτος και γλιστρούσες, κινδύνευες να πέσεις μέσα στο νερό. Είχε ήδη αρχίσει να νυχτώνει.

Ο πατέρας κράτησε με το ένα χέρι τα χορτάρια και κατηφόρισε πλευρικά την πλαγιά με μεγάλη προσοχή. Έπειτα γύρισε και μου άπλωσε το χέρι. Το άρπαξα και τον ακολούθησα εξίσου προσεκτικά, όπως πάντα. Μόλις κατεβήκαμε στο νερό, πατήσαμε τα χόρτα και ανοίξαμε λίγο χώρο πλάι στην όχθη. Εκεί τοποθετήσαμε τους κουβάδες μας.

Μιμήθηκα τον πατέρα που επιθεωρούσε σιωπηλά το νερό. Ακολούθησα το βλέμμα του και έκανα ότι έβλεπα ό,τι

εκείνος. Σίγουρα δεν υπήρχε τρόπος να ξέρουμε αν βρισκόμασταν σε καλό μέρος. Το νερό ήταν σκοτεινό, κάτι καλαμιές ανέμιζαν εδώ κι εκεί σαν απειλητικές λόγχες – ό,τι όμως υπήρχε κάτω από την επιφάνεια ήταν κρυμμένο. Δεν μπορούσαμε να γνωρίζουμε, επιλέξαμε όμως να πιστεύουμε, όπως επιβάλλεται να κάνει κάποιες φορές ο άνθρωπος. Το ψάρεμα είναι συχνά αυτό ακριβώς το πράγμα.

«Να, εδώ καλά είναι» επανέλαβε ο πατέρας. Με κοίταξε και εγώ έβγαλα ένα πολυάγκιστρο από τον κουβά και του το έδωσα. Έμπηξε τη σανίδα στο χώμα και στριφογύρισε βιαστικά το σχοινί, έπιασε το αγκίστρι και έβγαλε με προσοχή ένα στρουμπουλό σκουλήκι από το δοχείο. Δάγκωσε τα χείλη του, ύψωσε το σκουλήκι μπροστά στο φως του φακού και το πέρασε στο αγκίστρι. Έπειτα το σήκωσε μπροστά στο πρόσωπό του, έκανε ότι έφτυνε και είπε «Αχ, αχ», πάντα δυο φορές το έλεγε, πριν το πετάξει σαν αστραπή στο νερό. Έσκυψε και άγγιξε το σχοινί, είπε ότι ήταν πολύ τεντωμένο και δεν μπορούσε να ακολουθήσει το ρεύμα του ποταμιού. Ξανασηκώθηκε, είπε «Να λοιπόν» και ανηφορίσαμε την πλαγιά.

Αυτά που εμείς λέγαμε *πολυάγκιστρα* ήταν στην πραγματικότητα κάτι άλλο. Όταν ο κόσμος το λέει, εννοεί συνήθως μια μακριά πετονιά με πολλά αγκίστρια και βαρίδια ανάμεσά τους. Η δική μας εκδοχή ήταν κάπως πρωτόγονη. Ο πατέρας τα έφτιαχνε ακονίζοντας με τσεκούρι τη μια άκρη μιας σανίδας. Έκοβε ένα κομμάτι χοντρό νάιλον νήμα μήκους τεσσάρων πέντε μέτρων και έδενε τη μια του άκρη

στη σανίδα. Τα βαρίδια τα έφτιαχνε χύνοντας λιωμένο μόλυβδο σε έναν χαλύβδινο σωλήνα. Τον άφηνε να σταθεροποιηθεί, μετά τον πριόνιζε σε κομμάτια δύο εκατοστών και τους έκανε μια τρύπα. Στερέωνε το βαρίδι ψηλότερα στο σκοινί και χαμηλότερα ένα μεγαλούτσικο απλό αγκίστρι. Κάρφωνε τη σανίδα στο έδαφος – το αγκίστρι με το δολωμένο σκουλήκι περίμενε κάτω, στον πάτο του ποταμιού.

Είχαμε δέκα ή δώδεκα πολυάγκιστρα. Τα δολώναμε και τα πετάγαμε, το ένα μετά το άλλο, με απόσταση δέκα μέτρων μεταξύ τους. Πάνω κάτω στην απόκρημνη πλαγιά, κάθε φορά η ίδια λεπτομερής διαδικασία, το ίδιο επαναλαμβανόμενο άπλωμα του χεριού, οι ίδιες κινήσεις και το ίδιο «Αχ, αχ».

Όταν είχαμε πια δολώσει και το τελευταίο πολυάγκιστρο, κάναμε πάλι το ίδιο πράγμα: Πάνω κάτω στην πλαγιά ελέγχαμε τα πάντα ακόμα μια φορά. Αγγίζαμε προσεκτικά το σκοινί για να σιγουρευτούμε ότι δεν είχε ήδη πιαστεί κάποιο ψάρι και έπειτα καθόμασταν σιωπηλοί και αφήναμε το ένστικτό μας να μας πείσει ότι αυτό το μέρος ήταν το σωστό, ότι εδώ κάτι θα συμβεί, το μόνο που χρειάζεται είναι λίγος χρόνος. Και αφού ελέγχαμε και το τελευταίο και όλα ήταν πια κατασκότεινα και οι νυχτερίδες σάρωναν αθόρυβα στο πέρασμά τους το φως του φεγγαριού, τότε ανηφορίζαμε την πλαγιά, επιστρέφαμε στο αυτοκίνητο και πηγαίναμε σπίτι.

Όταν ήμασταν στο ποτάμι, δεν θυμάμαι να μιλάμε για κάτι άλλο εκτός από το πώς πιάνεις χέλια. Δεν θυμάμαι να μιλάμε γενικώς.

Ίσως επειδή δεν το κάναμε. Βρισκόμασταν σε ένα μέρος όπου η ανάγκη για ομιλία ήταν περιορισμένη, ένα μέρος που ξεδιπλώνει τη γοητεία του μέσα στη σιωπή. Η αντανάκλαση του φεγγαριού, το χορτάρι που θρόιζε, οι σκιές των δέντρων, ο μονότονος και ορμητικός ήχος του νερού, οι νυχτερίδες σαν αιωρούμενοι αστερίσκοι πάνω από τα πάντα. Ήσουν υποχρεωμένος να συμμετέχεις ο ίδιος στη μυσταγωγία για να γίνεις μέρος της ολότητας.

Ίσως βέβαια να μη θυμάμαι καλά. Η μνήμη είναι απτηλή και επιλεκτική, διαλέγει η ίδια τι θέλει να θυμηθεί. Όταν ανασύρουμε από τη μνήμη μας μια σκηνή από το παρελθόν, δεν θυμόμαστε το πιο σημαντικό ή το πιο σχετικό, αλλά ό,τι συμπληρώνει καλύτερα την εικόνα που έχουμε στο μυαλό μας. Η μνήμη ζωγραφίζει έναν καμβά, στον οποίο οι διάφορες λεπτομέρειες αλληλοσυμπληρώνονται. Δεν επιτρέπει χρώματα που δεν ταιριάζουν με το φόντο. Υποθέτω λοιπόν ότι ήμασταν σιωπηλοί, γιατί διαφορετικά δεν ξέρω για τι πράγμα θα μπορούσαμε να μιλάμε.

Ζούσαμε μόνο δυο χιλιόμετρα μακριά. Όταν φτάσαμε σπίτι αργά τη νύχτα, αφήσαμε τις γαλότσες και τα αδιάβροχα παντελόνια μας έξω από την πόρτα και εγώ πήγα κατευθείαν και ξάπλωσα. Κοιμήθηκα αμέσως και λίγο μετά τις πέντε το πρωί ο πατέρας με ξύπνησε και πάλι. Δεν

χρειαζόταν να πει πολλά για να με πείσει. Πετάχτηκα από το κρεβάτι, φόρεσα τα ρούχα μου και λίγα λεπτά αργότερα ήμασταν στο αυτοκίνητο.

Στο ποτάμι ο ήλιος ήταν έτοιμος να ανατείλει. Η αυγή χρωμάτιζε το χαμηλότερο σημείο του ουρανού με ένα βαθύ πορτοκαλί χρώμα και το νερό φάνταζε να ρέει με άλλον ήχο, πιο καθαρό και φωτεινό, λες και είχε μόλις ξυπνήσει από ελαφρύ ύπνο. Τριγύρω μας ακούγονταν και άλλοι ήχοι: Ένα κοτσούφι κελαηδούσε, μια πρασινοκέφαλη πάπια προσγειώθηκε στο νερό με έναν αδέξιο παφλασμό. Ένας ερωδιός πέταξε αθόρυβα εξερευνώντας το ποτάμι. Το μεγάλο ράμφος του απλωνόταν μπροστά του σαν ορθωμένο στιλέτο.

Προχωρήσαμε μέσα στα υγρά χορτάρια, κατεβήκαμε πάλι πλαγιαστά τον λόφο και φτάσαμε στο πρώτο μας πολυάγκιστρο. Ο πατέρας με περίμενε, σταθήκαμε ακίνητοι και ελέγξαμε αν το σχοινί ήταν τεντωμένο προσπαθώντας να διαπιστώσουμε αν υπήρχε κίνηση και ίχνη δραστηριότητας κάτω από την επιφάνεια. Ο πατέρας έσκυψε και άγγιξε το σχοινί. Μετά σηκώθηκε και κούνησε το κεφάλι. Τράβηξε το σχοινί και μου έδειξε το αγκίστρι: Το σκουλήκι είχε εξαφανιστεί, μάλλον το είχαν φάει τα πονηρά τσιρόνια.

Συνεχίσαμε με το επόμενο πολυάγκιστρο που ήταν επίσης άδειο. Το ίδιο και το τρίτο. Στο τέταρτο είδαμε ότι το σχοινί είχε πιαστεί πάνω σε κάτι καλαμιές. Ο πατέρας το τράβηξε, αλλά εκείνο παρέμεινε τεντωμένο. Ο πατέρας

κάτι μουρμούρισε. Έπιασε το σχοινί με τα δυο του χέρια και το τράβηξε λίγο πιο δυνατά. Το σχοινί δεν κουνήθηκε ούτε εκατοστό. Ίσως το ρεύμα είχε παρασύρει το αγκίστρι και το βαρίδι και τα έριξε πάνω στις καλαμιές. Ίσως όμως ήταν ένα χέλι που κατάπιε το αγκίστρι, παγιδεύτηκε μέσα στη βλάστηση και τώρα καθόταν εκεί και περίμενε. Όταν κρατούσες το σχοινί τεντωμένο στο χέρι σου, ένιωθες μικρές δονήσεις. Δες και κάτι ήταν εκεί, κάτω από την επιφάνεια, στην άλλη άκρη του σχοινιού κι έσφιγγε τα δόντια για να αμυνθεί.

Ο πατέρας άλλαξε θέση και τράβηξε, δάγκωσε τα χείλη και άρχισε να βλαστημάει. Ήξερε ότι μόνο δυο τρόποι υπήρχαν για να αντιμετωπίσει την κατάσταση και ότι και οι δυο είχαν τα μειονεκτήματά τους: Ή θα τραβούσε πάνω το χέλι και θα το απελευθέρωνε, ή θα έκοβε το σχοινί και θα το άφηγε εκεί κάτω στον πάτο μπλεγμένο στο πολυάγκιστρο, αλυσοδεμένο στα δεσμά του αγκιστριού και του χοντρού βαριδιού.

Αυτή τη φορά κατάλαβε ότι δεν υπήρχε σωτηρία. Έκανε μερικά βήματα παραπέρα για να βρει άλλη γωνία και τράβηξε με δύναμη τη νάιλον πετονιά που τεντώθηκε σαν χορδή βιολιού. Τίποτα δεν συνέβη.

«Όχι, δεν γίνεται» είπε στο τέλος και τράβηξε τόσο δυνατά που το σχοινί κόπηκε με μια διαπεραστική καμτσικιά.

«Ελπίζω να τα καταφέρει» είπε, και συνεχίσαμε να ανεβοκατεβαίνουμε την πλαγιά.

Στο πέμπτο πολυάγκιστρο ο πατέρας έσκυψε και άγγι-

ξε διακριτικά το σχοινί με τα δάχτυλά του. Τότε σηκώθηκε και έκανε ένα βήμα πιο πέρα. «Θα τραβήξεις εσύ;» ρώτησε.

Πήρα στο χέρι μου το σχοινί και το τράβηξα απαλά. Ένωσα αμέσως τη δύναμη που ανταποκρίθηκε, την ίδια δύναμη που ο πατέρας ένωσε μόνο με τα δάχτυλα. Πρόλαβα να σκεφτώ ότι η αίσθηση ήταν οικεία, τράβηξα λίγο δυνατότερα και το ψάρι άρχισε να κινείται. «Χέλι είναι» είπα δυνατά.

Ένα χέλι προσπαθεί να μην ορμάει μανιασμένα, όπως θα έκανε παραδείγματος χάριν ένας λούτσος, αλλά κινείται πλευρικά – πράγμα που δημιουργεί μια κάποια «ρουφηχτή» αντίσταση. Είναι απίστευτα δυνατό για το μέγεθός του και εξαιρετικός κολυμβητής, παρόλο που έχει μικρά πτερύγια.

Το τράβηξα όσο πιο αργά μπορούσα, ενώ εκείνο προσπαθούσε να κερδίσει χρόνο και δεν χαλάρωσε στιγμή την αντίστασή του. Όμως το σχοινί δεν ήταν μακρύ και δεν υπήρχαν καλαμιές για να μπορέσει να κρυφτεί. Σύντομα το ανέβασα στην επιφάνεια και είδα το καφεκίτρινο γυαλιστερό σώμα του να πάλλεται στο φως της αυγής. Προσπάθησα να το γραπώσω πίσω από το κεφάλι, αλλά ήταν σχεδόν αδύνατον να το κρατήσω. Τυλίχτηκε σαν φίδι γύρω από το μπράτσο, πάνω από τον αγκώνα μου. Το ένωσα περισσότερο σαν στατική δύναμη παρά σαν κίνηση. Αν μου έπεφτε εκείνη τη στιγμή, θα εξαφανιζόταν μέσα στο γρασίδι και θα πήγαινε πάλι στο νερό πριν προλάβω να το πιάσω.

Στο τέλος του βγάλαμε το αγκίστρι και ο πατέρας γέμι-

σε τον κουβά με ποταμίσιο νερό. Έριξα μέσα το χέλι που άρχισε αμέσως να κολυμπάει περιμετρικά, στο χείλος του κουβά. Ο πατέρας ακούμπησε το χέρι του στον ώμο μου και είπε ότι όλα ήταν μια χαρά. Συνεχίσαμε να προχωράμε με ελαφρά βήματα μέχρι το επόμενο πολυάγκιστρο – πάνω κάτω στον λόφο. Εγώ ανέλαβα να κουβαλάω τον κουβά.

Κάθε χέλι κάνει ένα μακρύ ταξίδι: διασχίζει τον Ατλαντικό για να επιστρέψει στον τόπο καταγωγής του και βρίσκει τον δρόμο του χάρη σε μια μυστηριώδη δύναμη.

Αλήθεια, μπορεί ο άνθρωπος να γνωρίζει κάτι τέτοιο με τόση σιγουριά; Να είναι απόλυτα σίγουρος για τον δρόμο που πρέπει να ακολουθήσει;

Το μυστήριο του χελιού απασχολεί εδώ και αιώνες τους επιστήμονες και τους φιλοσόφους. Ακόμα και στη σύγχρονη εποχή της αλματώδους τεχνολογικής και επιστημονικής ανάπτυξης δεν μπορούμε να το διαλευκάνουμε: κανείς δεν έχει δει πώς αυτά τα ψάρια αναπαράγονται, ούτε μπορεί να εξηγήσει γιατί και πώς αφήνουν τις λίμνες και τα ποτάμια για να φτάσουν στα βάθη του ωκεανού.

Καθώς ανακαλεί τις παιδικές του αναμνήσεις όταν ψάρευε χέλια μαζί με τον πατέρα του και διερευνά τη θέση αυτού του αινιγματικού ψαριού στη λογοτεχνία, την ιστορία της επιστήμης και τη σύγχρονη θαλάσσια βιολογία, ο Patrik Svensson σκιαγραφεί τη σχέση του με τον πατέρα του, ενώ εκφράζει τον προβληματισμό, τον δικό του και του κάθε ανθρώπου, για το πεπρωμένο, το φως και το σκοτάδι, τη ζωή και τον θάνατο, μέσα από μια γραφή που συνδυάζει απομνημονεύματα και φυσιολατρία στην καλύτερη εκδοχή τους.

Ένα βιβλίο τόσο μοναδικό, όσο και το θέμα του. Μια υπενθύμιση πως ζούμε ακόμη σε έναν κόσμο με αναπάντητα ερωτήματα.

New Yorker

ΣΕΙΡΑ ΟΞΥΓΟΝΟ₂

ISBN:978-618-03-2191-3

9 786180 321913

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 82191

